

Gabriel, Jiří

[Dialektika mysli a činu: filosof Karel Říha, SJ - devadesát. Kolektiv autorů; vybral a uspořádal Július Pavelčík, František Štěch]

Studia philosophica. 2015, vol. 62, iss. 1, pp. 150-152

ISSN 1803-7445 (print); ISSN 2336-453X (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/133893>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

století poukazovali i na jeho silné stránky, zvláště pokud si uvědomovali, že ani oni nežíjí v ideální společnosti. O význam marxismu se ovšem v sociologii rozhořelo několik sporů, v nichž na straně kritiků marxistického „dědictví“ můžeme najít již jmenovaného Hayeka nebo L. von Misese. Marxismus je ovšem připomínán i v souvislosti s „projektem modernity“ (Habermas), jednak kvůli své víře v pokrok, ale také kvůli své kritice modernity ztělesněné kapitalismem. Do postmoderny marxismus patřit nemůže už jen proto, že je jednou z postmodernou kritizovaných metanarací. Proti tomu se staví neo- a postmarxisté, takže vzniká zajímavá polemika, která naznačuje, že ani dnes „marxismus není zcela mrtvev“. Tuto mou parafrázi výroku V. Gardavského zdůvodňuje Petrussek konstatováním, že lze najít jisté styčné body mezi moderním marxismem a postmoderním světem „již proto, že *některé sociální problémy jsou* – ať si o tom postmodernisté říkají cokoliv – prostě *univerzální*“ (s. 112, zdůraznil MP).

Je dobře, že Petruskova útlá knížka v nakladatelství SLON vyšla. Je vynikajícím příspěvkem do diskuse o marxismu jak pro běžného čtenáře, tak neocenitelnou pomůckou pro ty studenty filozofie a sociologie, kteří se o marxismus zajímají a kteří v ní najdou i podněty pro další studium.

Ivana Holzbachová

Kolektiv autorů, *Dialektika myslí a činu: Filosof Karel Říha, SJ – devadesát*, Svitavy: Trinitas 2014, 243 s.

V roce 2013 (11. května) se dožil devadesátí let katolický teolog a filosof docent PhDr. Karel Říha. Kniha *Dialektika myslí a činu* ve svém prvním oddílu obsahuje studie přednesené na symposiu „Filosof Karel Říha, SJ – devadesát“,

konaném v květnu 2013 na Teologické fakultě JU v Českých Budějovicích. Uvádí je studie prof. Karla Skalického „Filosofie Karla Říhy a pokus o dialogické filosofování s ním“. (Skalický a Říha spolupracovali od Říhovy emigrace do Rakouska v roce 1969 a pak zejména v době jeho působení v Římě.) V Říhově filosofii patříje především pokus o „důsledný průlom do metafyzických vrstev lidského myšlení“, odpovídající Říhovu přesvědčení, že „nikoliv poznání, nýbrž víra, zaměřená k eschatologickému dovršení, dává celistvou orientaci našemu životu“. Skalického studie také ukazuje, jakou filosoficky náročnou cestou Říha dospěl k podmínce takového „průlomu“: k „překonání intelektualistického zúžení východiska metafyziky“. V závěru své studie zmiňuje Říhovo nové pojetí pravdy, nové uzákladnění vztahu metafyziky a etiky, metafyziky a dějinnosti, překonání subjekt–objektového paradigmatu myšlení a integraci substanční ontologie do ontologie transcendentálních vztahů, takže – uzavírá Skalický – „jde o novou metafyziku, která to, co je v klasické metafyzice platné, uchovává a povyšuje do vyšší roviny a do širších souvislostí“ (s. 48). – Skalického výklad Říhova pojetí metafyziky doplňuje Lucie Kolářová statí „Říha v diskuzi s postmetafyzikou – příspěvek k pochopení ‚absolutnosti‘ člověka“. Také ona spatřuje vyústění [Říhových] teoretických reflexí v tezi, že „absolutno nelze nalézt pouze teoretickou pravdou“ (intelektualistickou metafyzikou), že však antropologizací metafyziky lze dát prostor objektivnímu duchu, aby se ve vzájemné aktivitě bytí, poznání a chtění v nás projevil „ne pouze jako akt myslí, [...] nýbrž i jako událost, která přesahuje naše já a volá nás k vyjití ze sebe“ (s. 55). (K tomuto tématu se vztahují i dva Říhovy komentáře k Blondelovu *L'Action* „Rozvoj akce na individuálně-personální úrovni“, otištěné k autorovým devadesátinám

v *Studia philosophica* 2013, č. 2).¹ František Štěch v pojednání „Integrální apologetika včera a dnes“ soustřeďuje svou pozornost na Maurice Blondela, na jeho „integrální apologetiku“: představuje ji jako zdroj inspirace teologie zjevné i církve kardinála Avery Dullese, ale především pro současné fundamentální teology, zaměřené na základní předpoklad a východisko všeho náboženského myšlení. – Tomáš Veber přispěl do sborníku statí „Mravní konverze. Několik poznámek k jedné premise Karla Říhy“. Tou premisou je Řihovo přesvědčení vztahující se k souvislosti etiky a metafyziky, že totiž mravní konverze je „zcela základní, předrozumové rozhodnutí, mysteriální obrat, v němž se hrozba sebeodcizení mění v blažené světlo, v němž nalézáme sami sebe v dokonalé svobodě tím, že se realizujeme v bezvýhradné oddanosti jiným. [...] Tato proměna se nám ukládá jako základní mravní povinnost, jež se naplňuje a ruší v lásce; [...] přirozeně usílí se vkládat do aktu víry a filosofie je integrována v teologii“ (s. 78). Tento citát uvádím, aby bylo zjevné, jaké nároky se tu kladou na filosofa, který chce své poznání smyslové a rozumové završit transcendentálně metafyzickým poznáním (nebo aspoň tušením?) náboženské (transcendentní) sféry jsoucna. – Július Pavelčík završil řadu studií o filosofii Karla Říhy výkladem, jenž se tu samozřejmě očekával: „Maurice Blondel a problematika katolické filozofie“. Pokud jde o Karla Říhu, hned v prvním odstavci píše: „Stačí odcitovat jeho [Řihova] slova: ‚Blondel je jediný autor, kterého bez výhrady přijímám.‘ Množstvo samostatných příspěvků, ktoré docent Říha

venoval priamo Blodelovmu dielu, túto skutočnosť len potvrdzuje; nehovoriac o tom, že na tohto autora v značnej miere odkazuje aj v mnohých ďalších svojich štúdiách. Bez preháňania môžeme docenta Říhu považovať za najväčšieho znalca filozofie M. Blondela medzi novodobými českými (a snáď aj slovenskými) filozofmi“ (s. 84). – Příspěvek Milana Nakonečného tvoří soubor poznámek k jednotlivým statím oddílu. Psychologům inklinujícím ke scientismu a nezřídka zjednodušujícím modely složitých psychických aktivit adresuje svůj závěrečný povzdech: O sancta simplicitas!

Druhý oddíl knihy obsahuje a) osm dosud jinde nepublikovaných Řihových prací: Blondelova „Filosofie akce“, Pojmy identita a relevance, Nástin dějin problému existence Boha, Hodnota smyslového poznání, Východisko metafyziky, Co je duch? Immanuel Kant (1724–1804), Immanuel Kant, Transcendentální dedukce čistých pojmů rozvažování; navíc je tu (v obsahu neuvedený) Doslov k vlastním příspěvkům, b) a překlady: Walter Brugger, Immanuel Kant a Jean-Claude Dhôtel, SJ: Akce a dialektika. Důkazy Boží existence v „L'Action“. Své texty Říha v Doslovu charakterizuje jako „pokusy, které předkládal jako pomůcky posluchačům“, s tím, že jsou „vedeny stálým vědomím problému, který Kant sledoval ve své kritické filosofii: je možná metafyzika jako věda?“. Dodejme, že tím se vztahují k otázce „obnovy metafyziky, jdeme-li s Kantem za Kanta“, k metafyzice, o níž se snažil až Joseph Maréchal svým „transcendentálním tomismem“ a na něho navazující teologové (E. Coreth, O. Muck, M. Müller ad.) svou transcendentální metafyzikou. Je nasnadě, že spolu s tím se Blondel a pak i Říha cítí nuceni vyslovit i k otázce tzv. důkazů Boží existence (je to i jeden z důvodů jejich pozornosti věnované Kantovi): nejen náboženství (s teologií), ale i řada filosofických soustav (konstrukcí) jsou založeny

¹ V časopise *Studia philosophica* vyšlo také Řihovo zamyšlení Filosofie osudem i svobodnou volbou (B 52, 2005, s. 109 až 115), zařazené později do knižního souboru Řihových prací *Hledání středu* (ed. J. Poláková, Svitavy: Trinitas 2010).

na předpokladu, že Bůh (objektivně reálně) existuje a je také v jím stvořeném světě pozoruhodně činný. Stručně řečeno: Příspěvky v Říhově sborníku dokládají, že rovněž Blondel i Říha mají za to, že filosofie, alespoň ta tradiční, se svou noetikou a ontologií – a tudíž i svými „důkazními konstrukcemi“ (kosmologickou, teleologickou a ontologickou) –, Boží existenci nedokazují, protože žádná z nich (řečeno s nápovědou Skalického) nestačí na to, aby univerzálně interpretovala realitu v jejím celku a aby tím uspokojila přirozenou (apriorní) touhu člověka po takové interpretaci. „Empiricko-racionální“ argumenty ve prospěch Boží existence nejsou však marné: přivedou člověka do „míst“ ukazujících na možnost eschatologického dovršení jeho tužeb po celku, odevzdáním se transcendentnímu Bohu, což z hlediska noetického znamená přejít od poznávání smyslově-pojmového (racionálního) k víře, která může počítat i s Boží intervencí do duchovního života člověka. Už jsme slyšeli, že takové naplňování touhy po úplném celku ovlivňuje i samo pojetí pravdy, už samým rozšířením jejího pole: jde o pravdu víry, jež se otevírá a vyvíjí ve svobodných rozhodnutích člověka nesených Boží milostí a ve svobodných sděleních Božích, která působí na svět. Je ovšem třeba zmírnit euforii, která se tu může zmocnit člověka, který uvěřil: podle Blondela i Říha pravda víry nepodává „výpovědi o Bohu, jak je sám v sobě“, pouze „o Bohu ve vztahu k člověku“. A tak otázka, jak je vlastně Bůh se všemi svými běžně mu připisovanými vlastnostmi a působeními onticky možný, zůstává nadále i pro člověka schopného přizpůsobit se nárokům transcendentální (nábo-

ženské) metafyziky a jejím dosažitelným pravdám neřešitelným tajemstvím.

Třetí oddíl sborníku obsahuje Životopis Karla Říhy od Františka Štěcha a Bibliografii Karla Říhy z let 1969–2013 od Júlia Pavelčíka, v níž důležité tituly představují nejen Říhovy knihy (autorské, spoluautorské, překlady), ale i studie: do roku 1990 publikované v římských *Studiích*, poté v časopisech *Teologické texty*, *Universum*, *Dialog Evropa XXI*, *Salve*; stať Identita a relevance vyšla ve *Filosofickém časopise* 1998, č. 3.

*

Již v roce 1998 Jolana Poláková z Říhových studií uspořádala sborník *Zrození ducha* (Praha: Vyšehrad). V oddílech Traktáty, Meditace a Dialogy představuje Říhu jako moderního křesťanského myslitele, filosofa a teologa hledícího zpět k obnovení křesťanské metafyziky. V úvodním textu sborníku s příznačným titulkem „Myšlení, víra a láska“ si Říha klade otázku: „Je možno všechny články křesťanské víry převést na jeden princip, podobně jako se každá věta snaží převést všechny své poznatky na jeden nejvšeobecnější zákon?“ Říhovo filosofické a teologické myšlení dobře ilustrují studie v třetím oddílu: Zamyšlení nad teologickým dílem Karla Rahnera (1981), Třikrát o transcendentální metodě. Lotz, Brunner, Schaeffler (1985), Fundamentální teologie v existenciálním horizontu myšlení (recenze Skalického knihy *Teologia fondamentale*, vydané v Římě 1987) a Filosofická antropologie v metafyzickém horizontu myšlení (recenze českého vydání knihy Emericha Coretha *Co je člověk? Základy filosofie antropologie* (z rukopisu, 1997).

Jiří Gabriel